218438

КРАЄЗНАВЧИЙ МАТЕРІЯЛ СУМЩИНИ

Видання Сумського Окружного Кабінету Соцвиху.

К. О.
Не видається
до дому

КРАЄЗНАВЧИЙ МАТЕРІЯЛ СУМЩИНИ

110572

№ 218438
10/VII 30 р.

Видання Сумського Окружного Кабінету Соцвиху.

Друкарня „Суми-Друк". Зам. № 1070-1.
Окрліт № 688. м. Суми. Тир. 1000 прим.

ЛЬВІВСЬКА ДЕРЖ. Б

Методичні зауваження до краєзнавчого матеріялу Сумщини.

1. Весь краєзнавчий матеріял, що дає характеристику географічно-природніх економічних та соціяльних особливостей Сумської округи, подано тут у вигляді окремих карток, що містять в собі (кожна окремо) певний комплекс відомостей щодо тієї чи іншої ділянки життя округи. До кожної картки додано низку примірних завдань для проробки їх дітьми. Роботу з ними слід поставити так, щоби в наслідок виконання цих завдань діти діставали додаткові відомости, поповнюючи подані в картках. Крім того, певну кількість завдань спрямовано в бік вивчення своєї місцевости й набуття місцевого матеріялу; ці завдання стимулюють до певної міри постановку краєзнавчої роботи в школі.

Вчителі мусять поповнити відділ завдань з тим, щоб краєзнавчу роботу було поставлено якнайширше. Всі розв'язання завдань у вигляді окремих відомостей, таблиць, діяграм, картограм, плянів тощо Сумщини й зокрема району чи сільради або села мусять стати за матеріял до краєзнавчого кутка в школі, причому Сумщина, район, сільрада й нарешті село відокремлюється як окремі розділи краєзнавчого кутка. Кожний такий розділ теж треба розташувати за певною схемою, відвівши кожному моменту життя округи окреме місце.

Колекції, гербарії, віваріум—посідають певне місце у кутку краєзнавства.

В подальшому з поповненням кутка різним матеріялом, моделями, предметами культури, виробами тощо, краєзнавчий куток поступово перетворюється на краєзнавчий музей. Історичні відомості про місцевість, записи місцевих обрядів, забобонів, місцевих старовинних і нових пісень, співомовок, особливостей місцевої говірки, моделі або малюнки одягу і т. д., все це буде матеріялом для поповнення краєзнавчого музею школи.

Роботу з краєзнавства треба побудувати виключно в спосіб дослідження дітьми свого краю, збирання дітьми потрібного матеріялу, відомостей, речей, за певним завданням і пляном. Для цього треба влаштовувати екскурсії, а також проєктні завдання окремим ланкам.

2. Подаючи краєзнавчий матеріял в картках СумОкрУчМетодком за вимогами сучасного моменту найбільшої ваги приділив висвітленню стану сільського господарства та його перспектив в зв'язку з переходом його на суцільну колективізацію.

Користуючись з матеріялів особливої округової комісії в справі колективізації, в картках подано відомості про першочергові заходи, що їх треба запровадити в життя в період часу з січня—до весняної засівкампанії, а також заходи, що їх треба вжити протягом всього терміну переходу с.-г. Сумщини на 100% колективізацію тобто до весни 1933 року.

Цифри й відстотки, що характеризують темпи розгортання колективізації, підвищення продукції с. г-ва, поліпшення його стану, його соціялістичної перебудови,– всі ці контрольні цифри треба проробити з дітьми й популяризувати через дітей на селі.

Поряд з громадсько-корисною роботою школи, що її треба спрямувати в бік органічної ув'язки школи з життям села в його перебудовний період, в бік органічної ув'язки з с.-господарським виробництвом,—поряд з повним злиттям школи з тим процесом, що мусить відбутися на селі підчас переходу його на суцільну колективізацію,—поряд з цим треба школі взяти на себе досить складне завдання—пропагувати колективізацію, вивсвітлювати перед селянством всю його перевагу над старою формою господарювання, організувати вкупі з місцевими робітниками масовий вступ селянства в колективи. При цьому треба особливу увагу звернути на усуспільнення робочої худоби й мертвого реманенту, особливо складного, оскільки серьозности цієї справи ще не досить усвідомило селянство.

Треба в спосіб обрахунків довести селянству (через свій краєзнавчий куток), що при умові збуту кудись на сторону робочої худоби, або її повального убою, може статися, що колективи, куда вступлять селяни, залишаться без худоби, або при такій її малій кількості, що цим колективам буде занадто важко господарювати перший час.

Щодо сільсько-господарського реманенту, особливо складного, оскільки його на Сумщині не досить, треба дбати про цілковите його усуспільнення під час переходу села на суцільну колективізацію.

Ці два моменти усуспільнення робочої худоби та реманенту є наголовнішими в справі підготовки до переходу на суц. колективізацію с. г-ва.

Крім того за цифровим матеріялом, що подано в картках, а також за матеріялом, що його треба добувати на місці, школа мусить дати яскраву картину переваги колективного господарства над індивідуальним:—щодо полегшення праці, запровадження аґрономічних заходів, придбання й використання складного удосконаленого реманенту, організації промислових і переробних підприємств, запровадження сівозмін, чистосортових культур, трудомістських та спеціяльних культур тощо. Тут треба подати низку порівняльних таблиць врожайности, економії на робочій тягловій силі, взагалі економії праці й господарчих витрат.

Весь цей матеріял проробляється за певною тематикою, що подається школам у вигляді розроблених комплексів.

Як наслідок проробки тематичного матеріялу й матеріялу краєзнавчого протягом 2-го й 3-го триместру ц. р. мусить бути повне усвідомлення так дітьми, як і через них, через школу—селянами доцільности й неминучости колективізації сільського господарства.

3. Картки треба проробляти в тій послідовності, в якій іде комплексовий матеріял. Ці картки є довідник, що з нього вчителі беруть потрібний матеріял. Аж ніяк не треба розуміти зміст цих карток за мінімум формальних знань, що його треба за всяку ціну засвоїти дітям; це є лише довідник.

Розраховано ці картки на учнів 3-ої, 4-ої й 5-ої груп, але їх треба проробити також і в 6-й і в 7-й групах. Деякі відомості з цих карток треба проробити з дітьми 1 й 2 (що буде приступним їхньому вікові). Наприклад, деякі відомості з природи, географії, національного складу населення (без цифр), робити деякі спостереження над погодою, досліджувати околиці, збирати гербарій, колекції, знайомитись зі шкідниками, рослинами й тваринами своєї місцевости.

Подати дітям цим перших 2-х груп елементарне поняття, що таке колективне господарство і в чому його перевага над індивідуальним. Поінформувати їх, що цієї весни половина всіх селян вступає до колективів, а на весну майбутнього року—всі останні.

Дати поняття про примітивний та удосконалений складний реманент, про полегшення праці через складні машини. Про неможливість використання складних машин (трактор тощо) в індивідуальному господарстві. Про ті селянські бідняцькі господарства, що не мають ніякого реманенту й худоби. Про кількісну й якісну врожайність, очистку зерна, гатунки його. Які культури більше сіють, а яка краще. Радовий посів та руками тощо.

4. Звичайно, що всього матеріялу проробити за правильною постановкою в школі краєзнавчої роботи не можна протягом 3—4 місяців; є багато завдань в цих картках, що їх можна виконати лише весною, влітку або й більшого відтинку часу. Наприклад, дослідження за погодою, за вітрами, підсонням, пересічною температурою, опадами, збирання колекцій, гербарія, організація живого кутка. Що можна з цього проробити до весни, треба проробити; решту ж роботи треба подати дітям у вигляді проєктних завдань на літо за певним пляном, подавши низку конкретних запитань, вказівок, схем.

Картка № 1.

Географія й природні особливості Сумщини.

Сумська округа—одна з 40 округ УСРР—міститься в північно-східній частині України, є частиною Ліво-бережного Лісостепу. Межує на Пн.-Сх. з РСФРР (з Курщиною); на Пн.-Зах. з Глухівською та Конотопською округами: на Зах.—з Роменською, на Південь—з Полтавською та Харківською.

Розмір території.—7814,9 кв. кіл. ($^1/_{61}$ част. території УСРР, або величиною території посідає 36-те місце з усіх округ республіки).

Річкою Пслом округа поділяється на дві частини: 1—північно-західна (Білопільський, Річанський, Хотінський, Юнаківський, північна част. Миропільського, північно-західн.—Сумського, Вирівський, Тернівський, Вільшанський, Штепівський, західні частини Ворожбянського та Лебединського районів).

2.—Південно-східню частину (пд. сх. част. Сумського, Краснопільський, пд. частина Миропільського, Жовтневий, Борімлянський, Тростянецький, Чупахівський, східні частини Ворожбянського та Лебединського р-нів).

Поверхня. Загальний рельєф Сумщини—хвиляста рівнина, але поверхня правобережжя Псла та лівобережжя значно відрізняються проміж себе. В той час, коли півн.-зах. частина округи, що утворюється з межиріччя річок Псьолу та Сейму, характеризується степовим рельєфом. Півд.-схід. частина має значно розвинений рельєф з наявністю багатьох балок та річок. Низина Сумщини є частина Наддніпрянської низини, а її горбовина—частина великої Середньо-Російської горбовини. Найбільша висота округи досягає 87 сажень над рівнем океану.

Підсоння. Підсоння Сумщини помірно-континентальна. Пересічна річна+6,45 Ц. Пересічна січня—6,4 Ц. пересічна липня+19,9 Ц.

Головні вітри літні північно-західні; восени та взимку—східні та південно-східні, а тому найбільша кількість опадів припадає на червень та липень, найменша на січень та лютий. Пересічна річна кількости опад. 487,5 мілім. (до 500 мм.). 350 міліметрів вважається достатньою кількістю опадів для рослин. За меншої кількости опадів стає посуха.

Найбільше значіння для рослин мають опади першої половини літа. Опади ж другої частини літа корисні лише для корнеплодів, кукурудзи та трав.

Найнижча т., яка спостерігалась на Сумщині,—33 Ц. у лютому 1929 року. Найвища т., що спостерігалась на Сумщині,+36,8 Ц. в серпні 1929 р. Річки вкриті кригою приблизно 100 днів. Товщина снігів 60—80 см., а промерзає ґрунт на 60 см.

Зрошення. Сумщина зрошується річками Дніпровської системи. Головна річка Сумщини Псьол, що тече округою з пн.-сх. на пд.-зах., протягом більш за 150 вер., починається на Курщині. Її довжина більша за 500 в. В середній частині Сумщини починається р. Сула й тече в захід. напрямку. На пн.-зах. р. Вир (70 вер.) з допливами.

Допливи Псла: Сумка (28 клм.), Сироватка (50 клм.), Висторо́п (26 клм.).

Течія Псьолу покручена, швидка, глибина його нестала. Низькі праві береги перетинаються глибокими ярами, що поросли лісами. Вони багаті на джерела води (родники). Трапляються на Сумщині й озера досить великі (Лебединське, Семиверстне та ін.).

Ґрунти. Ґрунт округи переважно чорноземля, що лежить на під-

ґрунті з лесу. Чорноземля округи має значний відсоток гумусу (перегною). Шар такої чорноземлі досягає 2-х метрів завтовшки.

Північно-західня частина Сумщини вийшла з-під колишнього льодовика. Трапляються сірі лісові суглинки та попільнякові ґрунти, супіски. В пн.-східн. частині Сумщини на поверхню землі виступає крейда (в районах Сумському, Юнаківському, Хотінському). Глиняні породи перерізають територію округи смугою з пн.-сх. краю на зах. та півд., зосереджуючись в Хотінському, Сумському, Ворожбянському, Лебединському, Борімлянському, Тростянецькому та Чупахівському р-нах. Торфові болота розповсюджені майже по всіх районах округи, зосереджуючись в 4-х головних масивах:

1.—Сумський р-н.
2.—Миропільський—Краснопільський.
3.—Лебединський—Ворожбянський.
4.—Річанський—Вирівський.

Загальна площа торфових болот округи перевищує 4,5 тис. га; трапляються торфовища понад 1000 гектарів площею та завтовшки до 3 сажнів (6 метрів). (Галево, Лебединського р-ну). Торф Сумщини чорнобурий, смолястий, високої якости.

1928 р.—торфу здобуто біля 6,5 міл. пуд.

Корисні копалини Сумщини: 1) торф, 2) глини: каолинова (Стецьківка, Межиричі), будівельна, вогнетривала, 3) крейда, 4) пісковики (Лебединський р-н та Шпилівка Сум. р-ну), 5) Фосфорити (Миропілля, Бітиця, Рибиця та ін.).

Рослинність. Сумщина лежить у лісо-степовій смузі. Ліси схоронились переважно по долинах річок, в лівобережній частині округи, при чому найбільше поширеними породами дерев будуть: дуб, клен, ясень, берест та ін. характерні для лісостепу породи. На півдні округи в Штепів. районі, ще збереглася ділянка цілинного степу.

Площа лісів в окрузі складає 15,5% до загальної площі рільництва.

Лісів державних лісництв .	53,3%
Лісфонду в користуванні держ. установ та підприємств .	3,4%
В користуванні селян. . .	43,3%

Тварин. світ. По лісах Сумщини водяться такі дикі тварини: вовки, лисиці, барсуки, кроти, ласки, білки, видра, дикі кози та ін. *По степах: байбаки, суслики, багато мишей.*

Птахів мало не 300 видів і серед них дуже мало безумовно шкідливих. Водяться: сови, сизоворонкові, гороб'ївні, зозулеві, *курині, голенасті, хижаки й т. ін. Води Сумщини колись були багаті на* рибу. Зараз кількість зменшилась, але трапляються в річках: соми, щуки, линки, раки, коропи, головні, плітки та ін. В ставках та озерах: карасі, линки, раки.

Завдання до картки № 1.

1. Визначити географічну широту й довготу Сумщини.

2. Довідайтесь, яку площу займає Ваш район в десят. та кілометр. кв. і визначіть його місце, щодо розміру на Сумщині.

3. Які є горби та низини у вашому районі.

4. Дослідіть клімат вашої місцевости і визначте ступінь його континентальности (чи велике коливання між иересічн. темп зими та літа).

б) Простежте за напрямком вітрів (влаштуйте флюгер). Визначте постійні вітри вашої місцевости.

в) Простежте за опадами, коли є дощомір, або іншим яким засобом.

5. Які є річки та озера у вашій місцевості та в сусідніх сільрадах. Визначте напрямок цих річок.

6. Зберіть колекцію ґрунтів своєї місцевости. Дослідіть глибину ґрунту. Чи є торфовища у вашій місцевості та їх площа.

7. Зібрати гербарій корисних та шкідливих рослин своєї місцевости, визначивши місцеву назву.

8. Які тварини та птахи живуть у вашій місцевості.

Зібрати колекцію шкідників поля, городу, садка та окремих культур.

Утворити куточок живої природи.

Картка № 2.

Радянське будівництво Сумщини.

Сум. округа поділяється на 17 р-нів. Райони поділяються на 213 сільрад, 2 селищних ради (Тростянець та Сум. Ворожба). Залюднених пунків—1537. З цього числа—міського типу—5, приміських—14, слобід—15, сел—139, деревень—104, хуторів—818, виселків—43, залізн. будок та роз'їздів—19, будок казен.—138, заводів—19, комун, артілів, колгоспів, с.-г. економій—74, лісових сторожок—149.

Завдання: 1) Вивчити райони округи та визначити їх межі на мапі. 2) Вивчити сільради свого р-ну. 3) Вивчити населені пункти своєї сільради. 4) Використати місцевий матер. для діяграм. 5) Чи давала ваша школа наказа при перевиборах сільради? 9) Перевірити виконання наказа. 7) Довідайтесь, які комісії при вашій сільраді та в чому полягає їх робота? 8) Скільки членів вашої сільради? Скільки чоловіків і жінок в складі членів вашої сільради? Який соціяльний склад членів вашої сільради? 9) Намалюйте діяграми за цими відомостями.

Картка № 3.

I. Залізниці на Сумщині.

Загальна довжина залізниць в окрузі 222 кілометра.

Залізничних станцій та полустанків 24.

Залізниці перерізують такі райони:

Білопільський, Вирівський, Сумський, Жовтневий, Борімлянський, Тростянецький, Лебединський і Краснопільський.

Залізниці звуться так: 1) від Ворожби через Вирі, Суми, Баси—до Харкова—**участок Ворожба—Мерефа** (належить до **Південних залізниць**). 2) Від Басів через Краснопілля до Апраксиного—**Білгородський участок Південних залізниць** (іде на Білгород). 3) Ст. Ворожба—належить до **Московсько-Київо-Воронізької залізниці** (там ідуть залізниці на Москву, на Київ і на Вороніж).

Від цих залізниць ідуть вітки:

1) На участкові Ворожба—Мерефа:

а) Амбари—Велика Жовтнева цукроварня (8,5 кілом.).

б) Торопилівка—Степанівка „ (4,3 кілом.).

в) Гребениківка—Низівська „ (10,7 кілом.).

г) Борімля через Рябушки—м. Лебедин (35,2 кілом.).

2) На участкові Баси—Білгород:

а) Золотницький—Апраксине (8,5 кілом.).

Усіх віток—на 67,2 кілом. завдовшки.

Станції такі: Ворожба, Білопілля, Торохтяний (роз,їзд), Вирі, Амбари (роз.), Головашівка, Торопилівка (роз.) Суми, Баси, Сироватка, Гребениківка, Борімля, Скрягівка (роз.), Смородино, Бакирівка (роз.). Велика Жовтнева цукроварня (від Амбарів), Степанівська цукроварня, Низівська цукроварня, Рябушки, Лебединська,

Від Басів: Золотницький, Корчаківка (роз.), Краснопілля, Апраксине (від Золотницького).

Разом станцій	25.
Роз'їздів	6.
Зупинок біля цукроварень .	3.
РАЗОМ зупинок	34.

За рік перевозиться вантажу: привозиться—359.804 тон.; вивозиться—186021 т.

II. Ґрунтові шляхи.

1) Міжокругового значіння—269 кілометр.
(з них брукованих 12,66 кілом.).

2) Округового значіння—556 кілом.
(з них брукованих—51,24 кілом.).

3) Районового значіння—1300 кілом.
(з них брукованих—13,16 кілом.).

А разом 2125 кілом. (з них брукованих 77 кілом.).

(Поміж селами в сільрадах шляхів не обраховано).

4) Мостків:

а) залізних, кам'яних, залізо-бетонових—24.

їх довжина . . . . . 501,7 метр.

б) дерев'яних . . . . . —531.

їх довжина . . . . . —4685,3 метра

РАЗОМ . . . 555 на 5187,0 метр.

Завдання: 1) Скільки мостків у вашім селі?

2) Чи було збудовано нового моста? Скільки? Скільки витрачено на їх будування?

3) З яких коштів витрачалося на будування?

4) Чи був ремонт мосткам і шляхам? Чи були висипки? Чи була бруковка? Хто робив ремонт?

5) Чи є у вашім р-ні залізний або залізо-бетонний мост? Коли його збудовано? Чи не знаєте, що він коштує?

6) Чи проходить через ваш р-н, через ваше село дорога округового значіння? А районового значіння? Звідкіль і куди вона йде? Яка вона завширшки? Чи є вздовж неї телефонна лінія? Чи є телефон у вашім селі? З якими селами та районами й містами сполучено ваше село телефоном? Чи є радіо? Що таке телеграма або телефонограма? Чи швидко передаються телеграми й телефонограми? Яка плата за передачу телеграми або телефонограми і яка плата за переговори телефоном?

7) Як працює пошта? Як оплачується листи? Пакунки? Перекази грошей?

8) Чи є у вашім селі пошта, а коли немає, то в якому найближчому селі є?

Чи ходить через ваше село кольцева пошта? Чи є листоноша?

9) Чи багато листів та газет одержується у вашім селі?

Картка № 4.

Населення Сумської округи.

1. Всього населення в Сумській окрузі . 744046.
В тому числі жінок . . . . . 380620.
Окремо міського населення . . . . . 96092.
(Суми, Білопілля, Лебедин, Тростянець, ст. Ворожба).
В тому числі жінок 49430
Сільського населення 647954

Завдання: 1) Скільки населення у вашому районі?
2) Який % міського населення на Сумщині? (12,9%).
3) „ „ сільського „ „ (87,1).
4) Скільки жінок в окрузі? Який їх %?
5) А у вашому районі?

II. Загальна площа округи . . . 7814,9 квад. кілометр.
З цього числа під містами . . . 56,9 квад. кілометр.

Завдання: 1) Скільки це гектарів? Десятин?
2) Яка площа вашого району?
3) Яка буде щільність населення пересічно в окрузі, скільки душ припадає на 1 кв. кілометр?
4) Окремо щільність міського населення?
5) „ „ сільського „
6) Щільність населення у вашому районі?

ПРИМІТКА: Пересічна щільність на Україні 64,3 на 1 кв. клм.

Пересічна щільність населення на Україні окремо сільського—52,4.

7) Порівняйте щільність ваш. р-ну до щільности сільського населення на Україні, де щільніше?

8) Яка щільність населення в Лівобережному Лісостепові? (відомості з географії) у Поліссі?

9) Намалюйте діяграму (у стовбчик) щільности Полісся, Лівобер. Лісостепу, Сумщини, України.

Населення за національністю на Сумщині (у відсотках).

	По містах	По селах	Всього в окрузі
Українців	87,46	94,62	93,71
Росіян	7,90	5,12	5,48
Євреїв	3,24	0,04	0,44
Поляків	0,37	0,05	0,09
Інших	1,03	0,17	0,28
РАЗОМ . .	100%	100%	100%

Завдання: 1) Чи є у вашому районі інші національности і які? Скільки їх в абсолютній цифрі, у %-ках?
2) Скільки (в абсолютній цифрі) українців в окрузі? Скільки росіян?
3) Намалюйте колову діяграму національного складу населення в Сумщині окремо в вашому р-ні.

Самодіяльного (працездатного) населення в окрузі?

Всього самодіяльного	410734
Несамодіяльного (старше 10 років)	153320
Дітей молодших за 10 років . . .	179992
РАЗОМ . .	744046

Завдання: 1) Скільки дітей до 10 років у вашому районі? Який відсоток їх?
2) Який відсоток дітей до 10 років на Сумщині?
3) Скільки душ самодіяльного населення припадає на 100 душ всього населення округи? Який відсоток самодіяльного населення в окрузі?
4) Намалюйте діяграму (колову) скільки самодіяльного населення, несамодіяльного й дітей в окрузі?

Як самодіяльне населення поділяється за соцстаном.

1. Робітників	18893	(або 4,6%)
2. Службовців	13554	(або 3,3%)
3. Селян-господарів . .	107201	(або 26,1%)
4. Членів їх родин, що допомагають в с.г-ві	254244	(або 61,9%)

5. Ремісників та кустарів . . . . . 6572 (або 1,6%)
6. Інших самодіяльн. . 3696 (або 0,9%)
7. Невідомих та безробітних . . . . . 6572 (або 1,6%)

Завдання: 1) Намайлюйте колову діяграму на ці відомості.
2) Який відсоток цих селян, що працюють в сільському господарстві (селян-господарів та працездатних членів їх родин?)
3) Скільки робітників у вашому районі?
4) Який відсоток вони складають до загальної кількости працездатного населення у вашому районі?
6) Який відсоток робітників вашого району до загальної кількости робітників в окрузі (до 18893?).
7) Скільки працездатних припадає на 100 душ всього населення?

Кількість господарств.

Всього сільського населення . . . . . **647954.**
Усіх селянських господарств в окрузі . 127803.

Вони поділяються так:

1. Бідняцьких . . . . . 61345.
2. Середняцьких . . . . . 61701.
3, Куркульських . . . . . 4757.

Завдання: 1) Скільки пересічно душ припадає на 1 господарство?
2) Скільки припадає робочих душ на 1 господарство? на 100 душ сільського населення?

Примітка: В розділі IV картки № 4 в завданні № 3 ви вирахували % самодіяльного населення. Візьміть цей же % від усього сільського населення—647954, ви найдете, скільки самодіяльного, працездатного—робочого населення сільського. Потім ви знайдете, скільки ж цього робочого населення припадає на 1 господарство.
3) Скільки припадає пересічно неробочих на одну робочу людину?
4) Скільки гектарів землі припадає на одно господарство? А на 1 душу?
5) Який % бідняцьких господарств в окрузі? Середняцьких? Куркульських?
6) Намалюйте діяграму по цим даним (завд. № 5)
7) А у вашому районі, сільраді?
8) Намалюйте діяграми за відомостями свого району, своєї сільради (завд. № 7).

Примітка: З усієї кількости селянських господарств на 1/XII 1929 року колективізовано 9%.
9) Скільки господарств об'єднано в колективи на 1/XII 29 року в окрузі?
10) А скільки господарств об'єдналося в колективи (усіх видів) у вашому селі, сільраді, районі на день проробки вами цього матеріялу? Який це буде відсоток? Чи виконано передбачення за пляном по колективізації в вашому районі?

Картка № 5.

I. Промисловість на Сумщині.

Промисловість є двох категорій:

а) Фабрично-заводська і

б) кустарна (коли люди виробляють щось руками в невеличких майстернях за допомогою нескладного приладдя).

Заводів та фабрик на Сумщині:

Машинобудівельних	2 (заводи)	(«Фрунзе» і «Сільмаш»).
Рафінарня	1 (завод)	
Цукроварень	11 (заводи)	
Гуралень	9 (заводи)	
Млинів великих	11 (фабрики)	
Текстильна	1 (фабрика)	
Хлібозавод	1	
Інших підприємств шкіряної, харчо-смакової (консервної, крохмальної), хемічної, керамічної (гончарної), кравецької, швецької тощо промисловости . .	45	
Електростанцій	3	
РАЗОМ . . .	84	

Валова продукція всіх підприємств за рік 96738000 карб.

Робітників та робітниць працює там—18893.

У цензовій промисловості пересічно протягом року кожного місяця працює—10520 робітн.

Завдання: 1) Що таке завод, що таке фабрика, яка між ними різниця?

2) Обрахуйте, скільки кожен робітник дає валової продукції? у місяць? За рік?

3) Які є заводи або фабрики у вашім районі? Скільки днів чи місяців іде виробництво? Скільки робітників працює підчас виробництва? На яку суму в карбованцях, або скільки в пудах чи тонах вироблено продукту в минуле виробництво? (цукру чи спирту, чи горілки чи ще що). Обрахуйте, скільки виробив кожен робітник продукту, на яку суму?

4) Чи є млин у вашому р-ні з механічним двигуном? Скільки перемелює він зерна за добу, за рік? Скільки мірчуку поступило за минулий рік (1929)? Яка його вартість за твердими цінами? Скільки робітників і яка їм зарплатня за весь рік? Скільки згоряє палива (нафти чи вугілля), його вартість? Вартість ремонту? Страховка, амортизація. Скільки чистого прибутку дає ваш млин?

5) Чи є кустарні виробництва у вашім селі? У вашім районі? Обрахуйте й порівняйте вартість їхніх виробів і фабричних. Наприклад шевське виробництво—чоботи, ботинки. Або чинбарське виробництво—шкіри. Або гончарські миски з фабричними тарілками.

Картка № 6.

I. Землекористування.

Усієї площі землі в окрузі 715301 десят.

Поділяється за користуванням на 1 грудня 1929 р. так:

1) У користуванні селян . . . . . 587683 дес.
2) „ держустанов . . . . 59247 дес.
3) „ колективів та комун . 68371 дес.

Завдання: 1) Намалюйте колову діяграму за даними відомостями.

Примітка: Сільських господарств до колективізації було 127803, з них 9% колективізовано на 1/XII—1929 року.

Завдання: 2) Скільки десятин землі припадає пересічно на 1 господарство?

3) Скільки десятин землі припадає на кожну душу сільського населення?

4) Такі-ж самі обрахування зробіть щодо вашого району та сільради.

5) Зберіть відомості, скільки землі у вашому районі, в користуванні селян, держустанов і колективних об'єднань окремо. Намалюйте діяграму.

II. Вся селянська земля в окрузі поділяється у відсотках так:

1) Під садибами 7,82%
2) Орної 66,73%
3) Під сіножаттю 5.17%
4) Під лісом та чигарниками . . . 13,87%
5) Іншої придатної 1,67%

Разом придатної . . 95,26%
Непридатної . . 4,74%
100%

Завдання: 1) А у вас в районі?

2) Намалюйте діяграми до округи й до свого району.

3) Скільки орної землі (десятин або гектарів) в окрузі? в р-ні?

4) Скільки десятин всієї придатної землі без лісу в окрузі? в районі?

5) Скільки такої землі припадає на 1 господарство? На 1 душу населення?

III. Як було до революції.

З усієї землі до революції належало:

1) Поміщикам, монастирям, церквам та державним установам . . . 60%
2) Селянам 40%

А після революції?

Картка № 7.

I. Скотарство.

На Сумщині різної худоби на весну 1929 року:

1. Коней робочих	104189	140655
2. „ неробочих	36466	
3. Волів робочих	2746	3814
4. „ неробочих	1068	
5. Бугаїв	609	Разом великої рогатої худоби . 177106
6. Корів дійних	71933	
7. „ недійних (ялових) .	17436	
8. Телят і молодняка до 3 років	87128	
9. Овець	161064	
10. Кіз	4258	
11. Свиней	146870	
РАЗОМ .	633767	голови.

Завдання: 1) Обрахуйте, скільки робочої худоби припадає на кожне господарство пересічно?

2) Теж саме на 100 десятин землі?

3) А корів? на 100 десятин? на 100 душ населення?

4) А *свиней*? Овець?

5) А скільки у вашому районі робочої худоби? Корів? Свиней? Овець?

6) Обрахуйте й порівняйте, де більше припадає худоби на 100 душ населення, або на 100 десятин землі—чи на Сумщині, чи в вашому районі? Намалюйте діяграму в стовбчик.

7) Довідайтесь, якого заводу в вашому районі коні, корови, свині? Яка порода найбільш поширена? Обрахуйте різницю удою корови звичайної й заводської?

8) Довідайтесь, скільки днів на рік працює коняка в індивідуальному господарстві? (середньому).

9) Скільки вона з'їдає за рік харчів на карбованці?

10) Що дає робоча коняка в середньому г-ві селянина, чи прибуток, чи збиток?

11) Довідайтесь, скільки дає корова молока за рік? Пересічно на день?

12) Обрахуйте, скільки дають на рік усі дійні корови на Сумщині? (по перевіреним даним кожна корова пересічно дає на рік—**62 пуда молока**). А скільки в літрах?

13) А скільки перепадає пересічно на кожну душу всього насення округи молока на рік? А на день? Скільки це приблизно шклянок?

Примітка: За даними наукового обрахування на кожні 4—5 десятин землі в індивідуальному г-ві треба 1 робконя.

14) А *скільки десятин землі припадає на 1 роб. коня у вашому р-ні*? А скільки треба роб. коней для вашого р-ну? Чи є у вашому р-ні зайві робочі коні? Як що є, то чому?

(**Відповідь:** Кожний має коняку, але вона цілком не використовується, багато днів на рік коняка гуляє без роботи).

15) А *скільки треба було-б коней для вашого р-ну, коли-б він* весь перейшов на колективну форму господарювання?

Примітка: В усуспільненому с. г-ві (колективному) 1 коняки досить на 7—8 десятин.

Обрахуйте, чи багато коней у вашому р-ні?

16) Скільки карбованців витрачається на цих коней? (Обрахуйте попереду, скільки коштує утримання 1-єї коняки в с. г-ві?)

17) А скільки коштує утримання 1-єї корови за рік?

18) Порівняйте (довідавшись дома) скільки сала дає свиня гарного заводу й простого?

19) А скільки дадуть сала всі свині за рік на Сумщині, коли рахувати по 3 пуди пересічно з кожної?

20) Скільки сала в кіло припадає на 1 душу всього населення округи в рік? А в день?

21) А м'яса (кожна свиня дасть 2 пуди, а молодняк рогатої худоби пересічно по 6 пудів)?

22) Скільки на душу в рік? У день?

II. Забезпеченість господарств робочою худобою.

1.	Господарств без ніякої худоби	10290
2.	„ „ робочої худоби . . .	34038
3.	„ з 1 голов. роб. худ. . .	81891
4.	„ з 2 „ „ „ . .	11105
5.	„ з 3 „ „ „ . .	713
6.	„ з 4 й більше	56

У них 106935 голів робочої худоби.

Завдання: 1) Намалюте діяграму за поданою таблицею.

2) Вирахуйте, який % господарств без робочої худоби? Який % господарст з 1 роб. худобою? Який % тих, і тих вкупі? Чи багато господарств ще недостатньо забезпечено робочою худобою при індивідуальному господарюванні?

III. Забезпечення с. г-в коровами.

1.	Без корів . . .	41726	господарств
2.	З 1-єю коровою	83274	„
3.	З 2-ма „	2774	„
4.	З 5-ма „	29	„
5.	З 4-ма й більше	—	„

Усіх корів—89369 (дійних і недійних)

Самих дійних—71933

Намалюйте за цими відомостями діяграму.

1) Який % господарств без корів?

2) „ „ „ з 1-єю коровою?

3) Скільки корів припадає на 100 душ населення в окрузі? А у вашому районі? Сільраді?

218438

Картка № 8.

I. Птахівництво.

Всіх господарств, що мають птицю—112982. (Який це відсоток до загальної кількости господарств 127803?)

Курей в окрузі . .	681428
Гусей	59203
Качок	21584
Гиндиків	733
Іншої птиці . .	358
РАЗОМ .	763306

Завдання: 1) Скільки зерна треба на годівлю цієї птиці?
2) Скільки пересічно припадає птиці на одну душу всього населення в окрузі?
3) Складіть діяграму на птицю.
4) А скільки пудів м'яса дасть уся птиця за рік, коли половину її залишити на плід?
5) Скільки припадає цього м'яса на кожну душу?

II. Бджільництво (на весну 1929 р.).

Господарств в окрузі, що мають вулики — 4005. (Який це відсоток?)

Всього вуликів на Сумщині 37446
З них рямкових 19355

Завдання: 1) А скільки у вашому р-ні (тих і тих?)
2) Довідайтесь, скільки пересічно дає меду за рік дуплянка і рамковий вулик?
3) Вирахуйте, скільки меду буде за рік по всій Сумщині? Скільки на рік припаде пересічно на кожну душу?
4) Скільки було б меду, коли б усі вулики були рямкові? Скільки тоді припадало б на душу?
5) Чи треба поширювати бджільництво?
6) Де беруть бджоли мед?
7) Намалюйте рямковий вулик?
8) Чи поширилося, чи занепало бджільництво у вашому р-ні за останні роки?
9) На який % збільшилося чи зменшилося у вашому р-ні?

III. Садівництво.

Загальна площа садків в окрузі—864. (Який % землі під садками?)

(Це садки відокремлені, тобто такі садки, що для них господар відбив на своїй садибі окрему ділянку. Є по садибам фруктові дерева, що ростуть поодинці: одно за клунею, друге біля хати, третє на канаві і т. д.).

Усіх господарств, що мають відокремлені садки в окрузі—**12730.**

В цих садках родючих 186843 дерева. (Всіх же дерев і відокремлених і розкиданих 694432 у 59442 господарствах).

Завдання: 1) Чи багато садків по селянських господарствах у вашому р-ні? У вашому селі? В якому вони стані?
2) Скільки кілограмів пересічно дає кожна яблуня, чи груша?
3) Чи є садки державні у вашому р-ні? В якому вони стані? Який там урожай з кожного дерева? Які сорти (гатуки) ви знаєте?
4) А в колгоспах?
5) Який відсоток господарств, що мають відокремлені садки? (таких господарств 12750).

Картка № 9.

I. Мертвий реманент.

На Сумщині є в користуванні селян:

1.	Тракторів	56
2.	Жаток та косарок	1166
3.	Сіялок	1439
4.	Молотарок ручних	87
5.	„ кінних	1660
6.	„ з механич. двигунами	83
7.	Віялок та сортувалок	15373
8.	Плугів	80292
9.	Сох	5593

II. Забезпеченість господарств реманентом.

1. Без худоби й реманенту	28353	госп.	А в відсотках? (Усіх господар. 127803)
2. Без худоби але з реманентом	5708	„	
3. З худобою, але без реманенту	15287	„	
4. З удосконаленим реманентом і худобою	19889	„	
5. З кінними або механіч. молотарками	2775	„	

6. Решта господарств має худобу й примітивний реманент.

Завдання: 1) Намалюйте діяграму за цією таблицею.
2) Обрахуйте, який % тих господарств, що не можуть господарювати без сторонньої допомоги (1, 2, 3 пункт цієї таблиці?)
3) Який % тих господарств, що мають робочу худобу й примітивний реманент? Чи можуть вони підвищувати своє господарство?
4) Який % буде тих і других вкупі? (Усіх господарств на Сумщині 127803, а землі 52593 десятини).
5) На скільки десятин селянської землі припадає 1 жатна?
6 А 1 молотарка?
7) А 1 сіялка?
8) А 1 віялка?
9) А 1 плуг?
10) Намалюйте діяграми за цими відомостями.
11) А скільки якого реманенту складного (молотарок, жаток, сіялок) у вашому районі? У вашому селі?

Картка № 10.

I. Колгоспівське будівництво на Сумщині.

а) На 1/X—28 р. було усуспільнено 5941 дес. земельної площі або 1,2%.
Об'єднано в колектив господарств—1158, або 0,9%.

б) На 1/X—29 року колективізовано 31114 дес., або 6,7%.
Об'єднано господарств—5220, або 4,1%.

в) На 1/XII—29 року колективізовано 68371 дес., або 13%.
Об'єднано господарств—11543 госп., або 9%.

З першого жовтня 1928 р. по 1-е грудня 29 року зросло в 10 разів господарств і в 11½ разів—землі, об'єднаних в колгоспи.

II. Форми об'єднань.

Ф О Р М И	На 1/X-27 р.	На 1/X-28 р.	На 1/XII-29 р.
Комуни	6	6	9
С.-г. артілі	24	31	42
Т-ва СОЗ	23	43	190
РАЗОМ . .	53	80	241

В цих колективах: Бідняків . . 73,6%
Середняків 25,82%
Заможніх . 0,58%

В даний момент заможніх (куркулів) виключається зі складу колективів і надалі їх припускатись не буде.

Завдання: 1) Чи є у вашому р-ні колективи? А у вашому селі? Скільки, яких?

2) Скільки об'єднано гектарів землі і скільки господарств? Скільки їдців? Скільки об'єднано робочої худоби? Корів? Реманенту? Який соціяльний склад членів цих об'єднань? Складіть таблиці й намалюйте діяграми.

3) Як стояла справа колективізації рік тому? Порівняйте й намалюйте порівняльну діяграму зросту колективізації у вашому р-ні за рік?

III. Забезпеченість колективів засобами виробництва на Сумщині на 1/X—29 р.

	Робоч. худоб.	Тракторів	Разом в переводі на коні	Навантаж. на 1 чол.	% забезпечености
Комуни . .	83	12	203	5,5	110%
Артілі . .	171	17	341	3,8	157%
СОЗ'и . .	186	3	216	5,7	105%

Причому використання сил трактора

в комунах . . .	85 днів	(працюють)
в артілях . .	70 »	»
в т-вах СОЗ . .	47 »	»

З цього видно, що в комунах тракторів треба менше. Але все-ж таки ще трактори використовуються недостатньо. При кращій організації господарювання в комунах, коли трактори будуть використовуватися краще, то й продукція їх буде більшою.

В комунах трактори можна використовувати не лише на оранці й сівбі чи косовиці, але і як двигуни при молотьбі, в маслобойнях, млинах, рушках, електростанціях, на перевозках вантажу і т. д. і т. д. В такий спосіб у комунах трактора можна використати на всі 100%.

IV. Забезпечення мертвим реманентом на 100 гектарів.

	Плуги	Сівалки	Жатки	Молотар.	Трієри й сортувалки
Комуни . .	3,2	1,7	1,9	0,9	1,8
Артілі . .	8,3	2,1	2,0	1'6	2,4
Т-ва СОЗ .	14,3	1,5	0,9	0,9	2,4
У селян .	18,8	0,34	0,28	0,4	0,5

З цієї таблиці видно, що складних машин більше по колективних г-вах, у селян їх значно менше. І навпаки у селян більше плугів, бо кожен селянин хоче мати свого власного плуга, хоч у його й мало землі. В колективах плугів менше, бо їх більше й не треба.

Найкраще забезпечено складним реманентом артілі та СОЗ'и, бо комуни ще лише народжуються й недосить вони окріпли.

Завдання: 1) Обрахуйте, скільки гектарів припадає на 1 плуг в комунах? В артілях? В СОЗ'ах? У селян?

2) Скільки гекатрів припадає на 1 сівалку в комуні, артілі, СОЗ'і і в селян?

3) Намалюйте за вашими обрахунками (на 1-е й 2-е завдання) діяграми.

V. Забезпечення колгоспів коровами та свиньми.

До цього часу колгоспи мали корів та свиней не в достатній кількості; це пояснюється тим, що колгоспи на Сумщині ще молоді й не окріпли, а також і тим, що перший час колгоспи всі свої зусилля скеровували на придбання складного реманенту, організацію правильної сівозміни тощо.

Зараз помічається значне поширення тваринництва в колгоспах, особливо за рахунок збільшення свинарства (білої англійської породи) та збільшення кращих порід удійних корів.

Щоб надалі, підчас суцільної колективізації, колективні об'єднання з першого ж дня були міцні так на худобу, як і на реманент—живий і мертвий, треба прагнути того, щоб господарства, що колективізуються, вкладали в колективи свій реманент і робочу та рогату худобу.

VI. Як розвинено окремі галузі господарства колективів у %.

	Рільництво	Тваринництво	Промислов. підприєм.	Спец. культ.	Інші
Комуни .	39,1	31,4	20,3	7,8	1,4
Артілі . .	59,3	8,7	12,6	14,7	4,7
Т-ва СОЗ .	75,2	0,5	6,9	10,1	7,3

З цієї таблиці видно, що комуни більш звертають увагу на більш *прибуткові галузі господарювання: тваринництво й промислові підприємства*, зменшуючи мало—рентабельне (мало прибуткове)—рільництво. Але ще мало розвинено галузь спеціяльних культур.

Завдання: 1) *Довідайтесь, на яку галузь господарювання більшої уваги* звертають колективи вашого р-ну? Який є реманент (складний)? Чи багато корів (скільки їх на кожні 100 гектарів колективізованої землі)? А свиней? (Візьмім один якийсь *колектив*).

2) Чи багато здали колективи лишків хліба? Із скількох гектарів? По скільки пересічно з кожного гектара?

3) Скільки цукрового буряку звезли до цукроварні? З скількох гектарів? *Скільки центнерів дав кожний гектар?*

4) Довідайтесь, які промислові підприємства є в колективах вашого району?

Картка № II.

I. Пересічна врожайність 1928 року.

(В пудах з десятини).

	Жита	Пшениці		Ячменю
		Озим.	Ярої	
На Україні	54	56	45	57
Німеччина	98	116	—	110
Канада	61	73	—	92
СРСР	51	51	—	51

Завдання: Переведіть у центнери.

II. Пересічна врожайність в колгоспах і у селян на Сумщині.

(в центнерах з гектара).

	Пшениця озим.	Жито	Пшен. яр.	Цукр. бур.	Картопля	Овес	Ячмінь	Примітка
В колгоспах .	12,5	11,7	12,0	168	110	16,0	17,3	Збільшення пересічно по зерну 23,6% по технічним культурам 17,6%
У селян . .	10,7	9,6	9,0	134	100	13,0	14,0	

Завдання: 1) Вирахувати, на скільки більша (у %) врожайність кожної окремої культури в колгоспах проти селян?
2) А чи набагато ще відстають колгоспи по врожайності від Німеччини й від Канади?

III. Що найбільше сіють на своїх землях колгоспи й селяни на Сумщині.

	У колгоспів	У селян
Озимої пшениці . . .	14,1% землі	3,8% землі
Жита	13,2%	22,5%
Цукрового буряку . . .	15,1%	9,1%
Картоплі	8,4%	2,9%
Трави	10,5%	2,8%
Інших	20,1%	41,7%
Чистих парів	18,6%	17,2%
	100%	100%

Завдання: 1) Намалюйте діяграми за цими двома таблицями й погляньте, яких культур більше засівають колгоспи, а які селяни?
2. Обрахуйте, скільки валового прибутку дасть 1 десят. цукр. буряку?
3) Картоплі? Пшениці? Жита?
4) Хто з них більше засіває прибуткових культур?

Примітка: Відомості про врожай з десятини (чи гектара) беріть з 1-го й 2-го розділу цієї картки. Ціни беріть тверді.

5) А яка пересічна врожайність зазначених культур у вашому *районі—у селян і окремо в колгоспах*?

6) Скільки гектарів землі в колгоспі вашого села? В колгоспах вашого р-ну? Скільки об'єдналося господарств? Скільки десятин під якою культурою посіяв ваш коликтив?

(Зробіть екскурсію до СОЗ'а, чи артілі, чи комуни й зберіть відомості про це, а також про врожайність, про кількість *робочої худоби, корів, свиней, птиці, членів колективу* (їдців і робочих).

7) За зібраним матеріялом обрахуйте, скільки десятин землі в колгоспі припадає на 1 робочу худобу, на 1 корову, на 1 душу? Скільки їдців припадає на 1 корову?

8) Ознайомтесь з весняним засівним пляном колективу, скільки *десятин землі під яку культуру відводиться*?

9) За показниками врожайности, що є в цій картці, обрахуйте, скільки якої культури збере колгосп. Обрахуйте вартість врожаю всього за твердими цінами?

Скільки карбованців валового прибутку припадає на кожного члена колгоспу?

10) *Зберіть такі ж відомості про будьяке індивідуальне селян.* господарство й вирахуйте, скільки карбованців валового прибутку припадає на кожного члена сім'ї цього господарства?

Порівняйте й намалюйте діяграму: валовий прибуток на 1 душу в колгоспі й у індивідуальному господарстві?

Картка № 12.

Напрямок сільського господарства колгоспів.

На підставі економічних та природніх умов окремих районів Сумщина поділяється на чотири основні сільсько-господарські района.

2) **Південно-буряковий**—*130280 десятин (24,8%) і 31951 господарство (25% усіх)*. Краснопільський, Борімлянський, частина більша Тростянецького і Чупахівського р-нів, частина Миропільського, Жовтневого, Ворожбянського та Лебединського р-нів.

3) **Район спеціяльних культур**—119386 дес. (22,7%), 36296 госдарств (28,4%). Частина Миропільського, Сумського, Жовтневого, Білопільського, Ворожбянського, Хотінського, Лебединського, Тростянецького та Чупахівського р-нів.

4) **Зерновий р-н**.—76262 десятин (14,5%), 17637 господарств (13,8%). *Частка Вільшанського, Штепівського, Лебединського та Білопільського*, Могрицька с-рада Юнаківського р-ну та Запсільська с.-рада Миропільського р-ну.

Сільсько-господарський напрямок зазначених чотирьох районів мусить бути такий:

Першого: максимальне поширення бурякосіяння та спіецялізація зернокультур у пшенично-бобовому напрямку, молочно-м'ясного

скотарства, беконно-сального свинарства, промислового конярства, птахівництва та бджільництва.

Другого: максимальне поширення бурякосіву, пшенично-кукурудзяний напрямок, молочно-м'ясне скотарство, беконно-сальне свинарство, шерстно-м'ясне вівчарство, птахівництво та бджільництво.

Третього: мусить стати за основний район технічних та спеціяльних культур. Зосередження навколо Сум, Лебедина й частково Тростянця городництва, ягодництва та садівництва. Тютюн (махорка) навколо Білопілля, конопель навколо Рижівки-Вирок; технічної картоплі навколо гуралень; городнього насінництва навколо Сум та Миропілля; продовольчої картоплі усюди. Житньо-гречано-просяний напрямок, молочне скотарство, беконне свинарство, птахівництво.

Четвертого: Переважно запроваджувати пшеницю, овес і бобові культури, молочно-м'ясне скотарство, беконно-сальне свинарство, промислове конярство, бджільництво та птахівництво. Поряд з розташованими в цьому районі цукроварнями або сушарнями інтенсифікувати своє господарство в напрямкові поширення засіву цукрового буряку. Розгорнути насінництво. Кормовий буряк, коноплі та м'ята.

В подальшій перспективі Сумщина мусить перетворитися на два основних с.-г. района: **буряковий**, що охоплюватиме 88% всієї площі округи, та район **спеціяльних культур**.

За найраціональніший для першого та другого районів визначається семипільна та шостипільна сівозміна. Для третього та четвертого теж семипілля й шостипілля з відповідними змінами в залежності від чергування культур у цих районах.

Завдання: 1) Намалюйте мапу Сумщини й поділіть її на 4 с.-г. района, що визначені в цій картці. Окремі райони пофарбуйте в різний колір.

2) До якого с.-г. району належить наш адміністративний район? Який мусить бути напрямок с.-г-ва вашого села? Чи є біля вашого села поблизу цукроварня або гуральня.

3) Чи сіється у вашому р-ні (й зокрема у вашому селі) спеціяльні культури? Які саме? Технічні культури? Який відсоток площі землі під цими культурами?

4) Яка сівозміна вживається у вас?

Картка № 13.

I. Що передбачається зробити в справі подальшої колективізації.

З ухвали Уряду протягом 2-х наступних років перевести суцільну колективізацію двох округ: Сумської й Шевченківської.

Спеціяльна Комісія по проробці пляну суцільної колективізації Сумщини намітила такий плян:

1) До весняної засівкампанії 1930 р. колективізувати с.-г-ва на Сумщині не менше як на 50%.

2) До осінньої засівкампанії 1930 року—30%.

3) Остаточно закінчити суцільну колективізацію в окрузі до весняної засівкампанії 1931 року.

Причому, деякі райони округи колективізувати на 100% протягом першого року.

А саме:

1) Націло колективізувати: Вирівський, Юнаківський, Чупахівський та Краснопільський р-ни.

2) На 65% — Жовтневий, Сумський, Тернівський і Тростянецький.

3) На 48%—Білопільський, Миропільський, Вільшанський, Хотінський, Штецівський та Лебединський.

4) На 40%—Білопільський, Ворожбянський та Річанський.

Примітка: Таблиця контрольних цифр по колективізації на Сумщині—додається.

Основною формою суцільної колективізації на перший час є СОЗ.

Але де є сприятливі умови—артілі й комуни. Прагнути переходу в СОЗ'и не окремих земгромад, а цілих сіл. Хутори, виселки—приєднувати до сіл, або об'єднуються в один великий СОЗ.

Вливати окремі хутори, виселки земгромади в уже існуючі СОЗ'и, артілі, комуни. Не припускати організації лже-колгоспів. Первісні колективи (СОЗ'и) об'єднувати в **кущі**, де об'єднуються основні засоби виробництва: складний реманент, тяглова сила, вигодовні бази, підприємства переробки продуктів с. г-ва тощо.

Організується машино-тракторні станції (МТС); їх буде вісім:

1) Сумсько-Степанівська, 2) Жовтнева, 3) Угроїдська, 4) Тростянецька, 5) Чупахівська, 6) Скринниківська, 7) Тернівська, 8) Низівська.

Загальна кількість тракторів—350.

Кінно-тракторні станції при кожному кущі.

Прокатні пункти мертвого складного реманенту при зернових товариствах.

Підготовити через курси 300—400 трактористів та іншої кваліфікованої сили для обслуговування маш.-тракт. станцій (МТС).

Керівників СОЗ'ів щось біля 150 чол. Агрономів, техніків, ветлікарів—біля 300 чол. На час ударної колективізації мобілізується 2 старших курси Сум. с.-г. Політехнікума, старший курс Політехнікума і старший курс Вечірнього Робітничого Технікума—всього 150 чол. 120 чол. слухачів 1½ річних курсів колективізації, членів партії, актив профспілок і батрацько-бідняцький актив мобілізується на роботу в колгоспах.

Будування спільних стаєнь, коровників, склепів на загальну суму по окрузі—4.087.000 карб. з них 74% на господарські будівлі і 26% на житлові.

Усуспільнити робочу худобу й мертвий реманент, не припускаючи його до продажу або збуту на сторону; збільшення усуспільнених господарських та житлових будівель.

На шляхове будівництво асигновано на округу поточного року 2.100.000 крб.—аби збудтвати 105 кілометр. нового шосе.

Орієнтовна сума вкладнень коштів у сільське господарство на поточний рік—25.223.000 крб. Для цього мобілізуються кошти населення. Ці кошти мусять дати 75% зазначеної суми. Решта по лінії державних коштів через цукроварні, лінією с.-г. кредитування та місцевого бюджету.

Мобілізація коштів населення йде лінією кооперації: паї, аванси під трактори, заготівля другорядних експортних продуктів тощо.

Перевести ліквідацію неписьменности поточного року на 100% в тих селах, що перейшли на суцільну колективізацію. Там же перевести загальне навчання.

В районах к-ції збудувати по 1 с.-г. школі. Там же закінчити агрономізацію семирічок. Там же організувати (в селах) 50 опорних сельбудів.

В селах, що мають не менше 500 дворів—радіовузли, а де 300 дворів—кіно-установки.

Організувати 10 лікарських амбуляторій в селах з населенням понад 3000, що перейшли на суцільну колективізацію. При всіх МТС—пункти першої меддопомоги, а також по всіх комунах; там же й аптечки.

В селах, що мають понад 250 дворів—сезонні ясла на літо, а де понад 2000 населення—пересувні ясла в полі.

При всіх комунах і артілях—постійні ясла.

Завдання: 1) Скільки дворів у вашому селі? Чи треба в вашому селу, коли воно переходить на суцільну колективізацію—кіноустановку? Радіовузол? Лікарську амбуляторію? Чи потрібно ясла дитячі? А Сельбуд?

2) Чи всі діти ходять до школи? Чи є 4-та група? Чи багато неписьменних у вашому селі? Візьміть на облік неписьменних вашого села? Окремо 8—11 років, 12—14, 15—35?

3) Коли є діти, що їх не взято до школи за браком місць, візьміть їх на облік, складіть списки їх з визначенням віку, соцстану, родинного стану, статі й чому не ходить або не ходив до школи? Такі саме списки й про дорослих неписьменних.

4) До якої категорії належить ваше село? (ваш район) за пляном колективізації цього року?

5) Розгляньте мапу Сумщини, які райони суцільно колективізуються в 1-шу чергу (100%).

6) Намалюйте мапу Сумщини й розфарбуйте її на 4 кольори: одним кольором ті райони, що колективізуються на 100%, другим—що на 65%, третім— що на 45% і четвертим—що на 40%.

Картка № 14.

Аґромінімум до суцільної колективізації.

Потреба збільшити врожайність і продукцію рільництва ставить завдання про збільшення, проти минулого року, пересічного аґромінімума.

Його треба запроваджувати вже підчас наступної весняної засівкампанії.

Крім того дбати про поширення засівної площі коштом зменшення толоки, оранки межняків, використання пустарів.

Основні моменти збільшеного аґромінімума:

1) Збільшити засівну площу на 8% проти минулого року і на 15,2% порівнюючи з вихідним роком п'ятирічки.

2) Перевести очистку насіння на 100% для весняного сіву.

3) Збільшити сортозміну з тим, щоб охопити засівом чисто*сортним насінням площу основних колгоспів.*

4) На всіх колективізованих землях перевести рядовий засів, а також збільшити рядовий засів і в індивідуальних господарствахі

5) Довести удобрення штучним угноєнням до 85% всієї площі. буряка.

6) Протруїти 51% всієї кількости насіння, що дасть збільшення проти минулого року на 18,7%.

В наслідок переведення в життя цього збільшеного аґромінімума та поширення посівплощі дасть підвищення врожайности на 21,6%.

Завдання: 1) Довідайтесь, кожний у себе вдома, чи багато було торік зорано толоки? Зберіть відомості про це за всю вашу земгромаду, за сільраду, за весь ваш район?

2) Хто з ваших батьків засівав чистосортовим насінням торік? Яким саме? Які ще ви знаєте чистосортові породи зернових культур? (пшениці, жита, вівса). Хто з ваших батьків гадає сіяти чистосортовим насінням у наступну весняну засівкампанію? Чи є таке зерно? Де можна його добути? На яких умовах?

3) У кого було проведено торік рядовий засів? Яка користь з того? Яка економія на насіння від рядового засіву з гектара? А коли обрахувати всю земгромаду?

4) Які ви знаєте штучні угноєння? Чи багато його треба на 1 гектар? Яка його ціна? Скільки коштуватиме угноєння цим туком одного гектара? Скільки треба возів гною щоб угноїти 1 гектар? Чи вистачає гною для всієї землі в усій земгромаді?

5) Чи є у вас на селі протруєчний та зерноочисний пункт? Які машини, приладдя ви знаєте, що очищають зерно? Скільки зерна можна очистити трієром за день? А зміїкою? Яке зерно чистять трієром, а яке зміїкою? Яка плата за очистку одного центнера зерна? Довідайтесь скільки зерна треба очистити до весняного посіву у вашій земгромаді? Сільраді? Скільки є трієрів у вашій земгромаді? Сільраді? Скільки днів треба, щоб перечистити усе зерно? Організуйте екскурсію на зерночисний пункт та протруєчний.

Організуйте у себе в школі протруєчний пункт. Яке потрібно для цього приладдя й протруєчні речі (переріз, рядна, формалін). Яке зерно треба протруювати (пшеницю, просо). Підрахуйте приблизно, скільки зерна треба протруїти у вашому селі? Скільки для цього треба формаліну?

6) Чи є у вашому селі пустарі? Довідайтесь, чим можна їх засіяти чи засадити, Коли можна, то візьміться засадити чи засіяти якийсь пустир (з погодження сільради, чи земгромади) якоюсь гарною чистосортовою культурою (погодившись про це з агрономом), вживаючи за порадою агронома агрокультурних засобів обробки й угноєння. Догляньте цього пустира до уборки врожаю з нього включно.

Додаток.

За пляном суцільної колективізації Сумщини майбутнього року намічено збільшити череду молочної худоби на 6,3%, свиней на 49,8%, птиці на 10,9%.

При комунах та артілях кількість корів на 100 гектарів площі засіву довести до 28. Для цього збільшити клин травосіяння та харчового буряку.

При великих колективах, радгоспах, цукроварнях організувати вигодовні пункти та молочні ферми.

Організувати парувальні пунки для покращання якости худоби й овець.

Щодо переробки продуктів сільського господарства: реорганізувати борошно-мельну промисловість, збудувати в Сумах беконно-холодільну фабрику, маслозаводів, сироварень, організувати обладнання по переробці плодо-овочевої продукції.

Щодо збільшення засіву та врожайности цукрового буряку.

Забезпечити цукроварні сировиною пересічно на 146 днів виробництва замість 49 цього року.

Для цього своєчасно перевести контрактацію, збільшити вкладання мінеральних угноєнь з тим, щоб угноїти не менше 90% польового засіву, або 85,2% до всього засіву буряку. Збільшити довготермінову контрактацію. В районі спеціяльних культур збільшити засівплощу під ягідниками на 28% проти минулого року, площу городництва на 30%, а самий врожай їх збільшити на 11%.

Щодо бджільництва: Збільшити загальну кількість вуликів з 55000 до 175000.

Картка № 15.

Освіта на Сумщині.

1. ВИШ'І.

1) Вищих учбових закладів на Сумщині—4, а саме:

а) Сільсько-господарський Інститут,

б) Педтехнікум,

в) Вечірній Робітничий Технікум,

г) Вечірній Робітничий Факультет.

Навчається в цих закладах 760 студентів. За станом вони поділяються так:

а) Робітників—50,3%.
б) Наймитів—4,3%.
в) Селян звільнених від с.-г. податку—17,5%.
г) Інших селян—16,3%.
д) Трудової інтеліґенції—3,6%.
е) Службовців—6,8%.
є) Інших—1,2%

Всі ці заклади містяться в м. Сумах.

Завдання: Обрахуйте, скільки робітників навчається у вищих учб. закладах Сумщини в абсолютній кількості?
2) А селян звільнених і не звільнених від податку вкупі?
3) Чи є студенти у вашому селі, що навчаються у ВИШ'ах Сумщини? Чи багато їх?
4) Чи є студенти у вас, що вчаться десь у інших місцях (поза Сумщиною)? В яких ВУЗ,ах?

2. Профшколи.

2) Профшкіл на Сумщині—16, е саме:
а) Сільсько-господарських—6.
б) Індустріяльно-технічних—5.
в) Кооперативна—1.
г) Музична—1.
д) Фабрично-заводського ученичества—2.
е) Ремесничі майстерні—2.

Навчається в цих школах—1789 учнів. Соціяльний склад їх такий:

а) Робітників—36%.
б) Наймитів—5,1%.
в) Селян, звільнених від податків—17,6%.
г) Інших селян—18,7%.
д) Трудової інтеліґенції—2,3%.
е) Службовців—17,5%.
є) Інших—2,8%.

Завдання: 1) Чи є у вашому районі профшкола й яка? Скільки навчається в ній учнів? Якого віку? Який їх соцстан? А скільки хлопців і окремо дівчат? З якої школи вступають до цієї профшколи? Скільки років вчаться? Чи є учні на стипендії? Скільки їх? Які стипендії? Яка вартість їх утримання на рік?

3. Школи соцвиху.

а) Семирічок звичайних	43
б) » залізничних	1
в) » агрономізованих	6
г) Шкіл селянської молоді (С. Ш. М.)	5
д) Чотирьохрічок	326
е) Школа перерістків	1
РАЗОМ	382

З цих шкіл 10 семирічок в містах—Суми, Білопілля, Лебедин, решта 34 звичайних семирічок—6 шк. агрономізованих та 5 шкіл селянської молоді,—разом 45—на селах.

16 чотирьохрічок у містах, решта 310—на селах.

4. Скільки учнів навчається в школах Соцвиху на Сумщині.

1)	В школах 4 річках	43462
2)	» 7 річках	23210
	з них на I концентрі . .	15851
3)	В школах селянської молоді .	245
4)	В школі переростків	81
5)	» глухонімих	31
	РАЗОМ . .	67029, з них на I конц. 59425

5. Навчателі.

1)	В 4-річках працює навчателів . .	1080
2)	В 7 » » » .	699
3)	В Ш. С. М.	18
4)	В школі перерістків	3
5)	» глухонімих	2
	РАЗОМ . .	1802 учителя.

Дитячих будинків—1 (в Лебедині) на 82 дітей.

Колектор (для дітей правопорушників)—1 (на 37 дітей).

Дитячих садків—6 на 234 діт.

Дитячих майданчиків—32 на 2045 діт.

В цих установах працює вчителів—119.

Завдання: 1) Скільки шкіл у вашому районі? Скільки з них 7-річок? Скільки учнів навчається по школах вашого району, окремо в 7-річках і окремо в 4-річках? Скільки дівчаток і хлопчиків окремо? Теж саме у %? А за соцстаном? Намалюйте діяграми.

2) Скільки дітей 8—9, 10 й 11 років у вашому р-ні? Який % їх охоплено школами вашого району? А у вашому селі зокрема?

3) Скільки учнів вчаться в 7-річках вашого району? Їх соцстан?

4) Який % всіх учнів навчається в 7-річках? А який % зокрема на старшому концентрі?

6. Вартість утримання шкіл.

Утримання всіх 4-річок, що по селах на рік 1929—30 учбов. року 1.185.668 крб.

В містах (16 чотирьохрічок) утримання—125.224 крб.

Утримання сільських семирічок—655.188 крб.

„ міських (10) „ —294.395 крб.

Завдання: 1) Обрахуйте вартість утримання 1 учна I концентра за рік? А учня II концентра? Окремо на селі й у місті? Пересічно по всій Сумщині?

2) А скільки учнів у вашій школі? Скільки хлопчиків і дівчаток? Складіть таблицю складу учнів вашої школи за віком? За соцстаном? Намалюйте діяграму.

3) Який бюджет вашої школи? Скільки припадає витрат на кожного учня в рік?

4) Чи був ремонт вашої школи? Вартість його? Чи не будували нової школи у вашому р-ні? Скільки коштує ця нова школа?

Всіх вчителів на Сумщині—1802+119=1921.

5) А скільки у вашому районі?

6) Скільки учнів припадає на кожного вчителя у вашому р-ні? А по окрузі пересічно?

7. Політосвітні установи.

а) Ліквідація неписьменности.

Усіх неписьменних 15—35 років на Сумщині виявлено—68550.
Охоплено ліквідаційними пунктами—66436.

Завдання: 1) Який % охоплення?

2) А скільки неписьменних у вашому районі? У вашій сільраді? Скільки охоплено в районі? У вашій сільраді? Скільки ліквідаційних пунктів у вас на селі? В сільраді? В районі?

3) Довідайтесь скільки коштує лікнеоробота у вашій сільраді? Скільки припадає витрат на кожного неписьменного?

4) Скільки треба коштів на ліквідацію неписьменности в окрузі?

Картка № 16.

I. Охорона народнього здоров'я.

Лікарень на Сумщині—32.
Медичних та фельдшерських пунктів—6.
Амбуляторій та поліклінік—68.
Ліжок по всіх лікарнях—810.
Лікарів—267.
Середнього персоналу (фельдшерів, акушерок тощо)—475.
Іншого персонаду—576.
На 1 ліжко припадає пересічно—831 чол. населення.
На 1 лікаря припадає пересічно—4481 чол. населення.

Завдання: 1) Чи є лікарня у вашому селі? в р-ні? На скільки населення ця лікарня? Скільки ліжок? Скільки лікарів? Скільки населення припадає на 1 ліжко? А на кожного лікаря? Довідайтесь про бюджет цієї лікарні.

II. На Сумщині є ще такі лікувальні спеціяльні установи:

1) Тубдиспансер—2 (Суми й Лебедин).
2) Вендиспансер—2 (Суми й Лебедин).
3) Нічний Санаторій—1 (Суми).

4) Водолікарня—1 (Суми).
5) Зуболікарських кресел—27.
6) Аптек--20.

Аптеки є по всіх районах, крім Сумського. Зуболікарських теж лише за виключенням Річанського та Сумського.

III. Санітарні установи.

Санлікарів—11.

Санітарно-бактеріологічних ляборатерій—3 (Суми, Лебедин, Білопілля).

Малярійних станцій—1 (Суми).

Епідемічних загонів—1 (Суми).

Трахоматозних загонів—1(Суми).

Пастерівських пунктів—3 (Суми, Білопілля, Лебедин).

IV. Установи Охматдету.

Пологових будинків (для родильниць)—5 (на 44 ліжка).

Дитяча поліклініка—1 (Суми).

Дитячих консультацій—13.

Молочних кухонь—1 (Суми).

Постійних дитячих ясел—3 (Суми).

Шкільно-санітарних лікарів—9.

V. Захорування.

На 10 тисяч населення припадає хорих:

(пересічно)

	На Сумщині	На Україні
На висипний тиф	3,4	1,6
Черевний тиф	4,6	12,3
Різачку	3,5	9,4
Шкарлятину	49,5	36,5
Малярію (пропасницю)	76,3	130,7
Кір	16,3	19,7
Кашлюк	13,4	20,8
Оклад та круп	4,8	8,5
Телій (Сибірська язва)	0,9	1,4
Трахому	60,0	31,7
Коросту	109,5	101,4

Завдання: 1) На які хороби хоріють у вашому селі? На яку найбільше?

2) Чи є у вашому селі санітарна комісія? Дослідіть її роботу.

Картка № 17.

Кооперація.

На Сумщині є такі види кооперації: Сільсько-господарська, промислова, Споживча, Житлова, Інвалідна.

1. **Сільсько-господарська**—має такі галузі:
а) Кредитову—59 т-в, членів 46896.
б) Машино-тракторну—74 т-ва, членів 2027.
в) Скотарсько-молочарську—41 т-во, членів 3357.
г) Садово-городню—13 т-в, членів 1779.
д) Меліоративну—36 т-в, членів 3867.
е) Торфову—18 т-в, членів 5244.
є) Птахівничу—7 т-в.
ж) Насінньову—4 т-ва.
з) Лісо-господарську—4 т-ва.
і) Електрофікаційну—2 т-ва.
к) Бурякову—97 т-в, членів 57881.
л) Зернову (ще лише народжується).

2. **Промислова кооперація**—має такі галузі:
а) Промислово-кредитову—3 т-ва, 583 чл.
б) Продукційно-кооперативн. артілі—57 арт., 1065 чл.
в) Трудово-кооператив. артілі—5 арт., 32 чл.
г) Продукційно-сировинні—2 арт., 123 чл.

3. **Споживча кооперація.**
а) Сільські споживчі товариства—196 т-в, 75525 чл.
б) Робочі кооперативи (Робкоопи)—11 т-в, 5990 чл.
в) Міські кооперативи (ЦРК)—3 т-ва, 19995 чл.

4. **Житлова кооперація.**
а) Житло-орендні—14 т-в, 1812 чл.
б) Житло-будівельні—5 т-в, 1л5 чл.

5. **Інвалідна кооперація.**
а) Кооператив. виробничі артілі—1 т-во, 8 членів.
б) Виробниче-здобутові—7 т-в, на 166 членів.

Завдання: 1) Які є види кооперації у вашій сільраді?
2) Скільки членів у вашому споживчому товаристві? А в буряковому?
3) Складіть діяграму за даними числами в окрузі, а також за числами своєї сільради.
4) Скільки членів пересічно припадає на одно т-во будьякого виду в окрузі? А скільки у вашій сільраді? Намалюйте діяграму.
5) Скільки всього господарств у вашій сільраді? Скільки кооперованих господарств (дворів)? Який % кооперовано?
6) Довідайтесь про соціяльний склад членів вашого споживчого т-ва й складіть діяграму?
7) Який % жінок серед кооперативного населення вашої сільради? Вашого села?
8) Який пайовий капітал вашого споживчого т-ва? Скільки припадає його пересічно на одного пайщика?

Мережа маслозаводів скотар-молочарської спілки.

На початку 1929 року було всіх кооперативних маслозаводів—19.

Зливних пунктів—31.

Пропущено молока через ці заводи—1347 тон.

Завдання: 1) Чи є зливний пункт у вашому селі, або в сільраді?
2) Скільки літрів молока пропущено через зливний пункт вашого села? Вашої сільради?
3) Чи є в вашому районі скотар-молочарське т-во? Чи є в ньому маслозавод? Скільки членів у вашому т-ві?
4) Скільки заготовлено цим т-вом м'ясної худоби? (голів). Свиней?
5) Зробіть екскурсію до маслозаводу, довідайтесь про роботу сепаратора.

Дитяча шкільна кооперація.

Останніми роками значно поширилася шкільна кооперація, що охопила до 90% всіх шкіл округи й об'єднала навколо себе до 75% всіх учнів.

Шкільна кооперація переважно споживча; постачає учнів зшитками, підручниками, різним канцприладдям, також зрідка предметами особистої гігієни (зубні порошки, щіточки, носові хусточки), постачає також дещо з харчових продуктів.

Через шкільну кооперацію проводиться фінансування пришкільних ділянок, різних господарських міроприємств. (Городи, посадка садків, пасіки, оправна майстерня тощо).

Шкільна кооперація проводить культурну роботу, відраховуючи кошти на передплату дитячої преси, придбання й поповнення дитячих книгозбірень, витрати на прикрашування школи підчас ревсвят, подарунки дітям, організовує допомогу біднішим дітям, відраховує на екскурсії учням, організовує дитячі клюби тощо.

Передплачує позики, заготовляє хліб.

Цього року шкільна кооперація має за завдання набрати форм виробничих.

Завдання: 1) До якої категорії кооперації належить ваш шкільний кооператив?
2) Зберіть відомості, коли заснувався ваш кооператив, скільки має членів, скільки пайового капіталу, скільки продано за рік краму, як зростало число членів вашого кооперативу за всі роки існування; скільки дівчаток; хлопчиків; скільки піонерів і непіонерів; який відсоток складають члени шкілкоопу до всього числа дітей у школі?
3) Намалюйте діяграми й картограми, відчита за цими відомостями; утворіть з цього матеріялу „Кооперативний куточок".

Додаток.

Телефонна мережа в Сумокрузі.

Перелік населених пунктів де є телефони й телефонні станції.

Телефонні станції.

Суми, Білопілля, Лебедин. Тростянець, ст. Ворожба, Вільшана, Вирі, Улянівка, Межирич, Ворожба, Верхня Сироватка, Нижня Сироватка, Краснопілля, Славгород, Миропілля, Річки, Степанівка. Терни, Стецьківка, Хотінь, Чупахівка, Штепівка, Юнаківка.—Разом 23 телефон. станцій.

Телефони.

Білопільський р-н: Ворожба, Климівка, Москаленків хутір, Проруб, Верхнє-Штанівський хутір—5.

Борімлянський р-н: Жигайлівка, Бранцівка—2.

Вільшанський р-н: Будки, Деркачівка, Зеленівка, Товсте—4.

Вирівський р-н: Миколаївка, Тучне, Веселий хут.—3.

Ворожбянський р-н: Великий Висторoп, Малий Висторoп, Комуна «Новий Мир»—3.

Жовтневий р-н: Бездрик, Бездрицька Гуральня, Василівка, Великий Бобрик, Глибне, Гребениківка, Залізняк, Низи—8.

Краснопільський р-н: Успенське, Мезенівка, Пушкарне, Рясне, Слагородська цукроварня, Угроїди, Чернещина—7.

Лебединський р-н: Бішкінь, Боброве, Боровеньки, Будилка, Гудимівка, Кам'яне, Михайлівка, Олександрівка, Пристайлове, Рябушки, Червлене—11.

Миропільський р-н: Тимофіївка—1.

Річанський р-н: Павлівка I, Яструбенне—2.

Сумський р-н: Велика Чернещина, Головашівка, Ново-Михайлівка, Підліснівка, Досвідна Станція, Терешківка, Токарі, Сумське Насінньове Господарство, Шпилівка, Низівське лісництво—9.

Тернівський р-н: Володимирівка, Ганнівка, Городище—3.

Хотінський р-н: Писарівка—1.

Чупахівський р-н: Довжик, Олешня I—2.

Штепівський р-н: Василівка, Верхосулка, Голубівка, Луциківка, Марківка, Павленкове—6.

Юнаківський р-н: Біловоди—1.

Разом—68 нас. пунктів з телефоном.

Крім того по місту Сумах, Лебедині, Білопіллі та по райцентрах багато телефонів по різних установах та організаціях, а також і у приватних осіб,—всього понад 600 телефонів.

Кущування колгоспів Сумщини.

Колгоспи Сумщини за напрямком свого господарювання об'єднаються у такі кущі:

У Білопільському районі буде 4 кущі.

Перший кущ з головним напрямком господарювання—садо-городній, з другорядним скотарсько-буряковим. Цей кущ об'єднає Білопільську, Ворожбянську, Климівську та Н.-Штанівську сільради з центром у м. Білопіллі. **Другий кущ**, за основним напрямком господарювання—**буряковий**, з другорядним зерновим господарюванням. Об'єднає Бутківську, Гуринівську, Іскрисківщинську, Ново-Іванівську сільради з центром куща в Іскрисківщині. **Третій кущ—буряковий** з другорядним напрямком господарювання скотарсько-зерновим. Об'єднає Воронівську, Горобівську, Кальченківську, Москаленківську, Нагірнівську, Ново-Петрівську, Ново-Андріївську, Щкуратівську, Штанівську сільради з центром куща в с. Москаленковому. **Четвертий кущ—технічних культур** з другорядним буряково-скотарським господарюванням. Об'єднає Глушецьку, Бабаківську, Вирівську, Рижівську сільради з центром куща в с. Глушець.

У Борімлянському районі буде 2 кущі.

Перший за основним напрямком господарювання—**буряковий,** з другорядним садо-городньо-скотарським господарюванням. Об'єднає Борімлянську, Микитівську й Хвощівську сільради з центром куща у с. Борімлі. **Другий кущ теж буряковий** з другорядним зерно-скотарським господарюванням. Об'єднає Бранцівську, Жигайлівську, Попівську й Ясенівську сільради з центром куща у с. Жигайлівці.

У Вільшанському районі—2 кущі.

Перший—буряковий з другорядним скотарсько-зерновим господарюванням. Об'єднає Будківську, Деркачівську та Товстянську сільради з центром у Деркачівці. **Другий кущ—насінньо-зерновий, кормо-буряково-трав'яний** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Вільшанську, Козелянську, Зеленківську й Пушкарівську сільради з центром у с. Вільшана.

У Вирівському районі один кущ—буряковий

з другорядним скотарсько-зерновим господарюванням. Об'єднає Бутовщанську, Веселянську, Ганнівську, Коршачинську, Миколаївську, Тучнянську й Улянівську сільради з центром у Вирях.

У Ворожбянському районі—2 кущі.

Перший - скотарський з другорядним садо-городньо буряковим господарюванням. Об'єднає Ворожбянську, Межирицьку, Зелено-Ро-

щанську сільради та Кисилівський садо-ягодний колгосп з центром у с. Ворожбі. **Другий кущ—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднує Малий і Великий Висторопи з центром у В.-Висторопі.

У Жовтневому районі—3 кущі.

Перший—картопляно-городній з другорядним скотарсько-буряковим господарюванням. Об'єднає Бездрицьку, Глибнянську, Залізняцьку, Новоселівську, Піщанську земгромади з В.-Сироватськ. с.-р. з центром у с. Бездрику. **Другий - буряковий** з другорядним садо-городньо-скотарським господарюванням. Об'єднає Верхню й Н.-Сироватські та Низівську сільради з центром у Н.-Сироватці. **Третій кущ—буряковий** з другорядним садо-городнім і скотарським господарюванням. Об'єднає Василівську, Велико і Мало-Бобрицькі, Гребениківську та Дунівську сільради з центром у В.-Бобрику.

У Краснопільському районі—4 кущі.

Перший—буряковий з другорядним зерновим господарюванням. Об'єднає Північну частину Краснопільської, Покровську й Угроїдську сільради з центром у с. Угроїдах. **Другий—буряковий** з другорядним зерновим господарюванням. Об'єднає В.-Пожнянську, Мезенівську, Порозчанську й Славгородську сільради з центром у с. Мезенівці. **Третій—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Ряснянську, Пушкарську, Ново-Дмитрівську й Олександрівську сільради з центром у с. Рясному. **Четвертий—буряковий** з другорядним скотарсько-зерновим господарюванням. Об'єднає південну частину Краснопільської, Самотоївську й Чернещинську сільради з центром у с. Краснопіллі.

Лебединський район матиме—4 кущі.

Перший—буряковий з другорядним скотарсько-зерновим господарюванням. Об'єднає Бішкінську, Гарбузівську, Гудимівську, Курилівську й Рябущинську сільради з центром у с. Рябушках. **Другий—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Бобрицьку, Боровенківську, Влізківську сільради з центром у селі Бобрику. **Третій—садо-городній і картопляний** з другорядним скотаро-буряковим напрямком з центром у м. Лебедині. **Четвертий—зерновий** з другорядним скотаро-буряковим господарюванням. Об'єднає Кургано-Азацьку. Михайлівську, Олександрівську, Пристайлівську й Червленівську сільради з центром у с. Червленому. Токарі—Бережки—колгосп скотарський.

У Миропільському районі—3 кущі.

Перший—скотарський з другорядним спец. культ. зерновим господарюванням. Об'єднує М. Рибицьку, Запсільську, Студенівську,

Миропільську й Пінянську сільради с центром у Миропіллі. **Другий —насінньово-городньо-трав'яно-луговий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Грунівську, Сінниківську і В.-Рибицьку сільради з центром у с. Рибиці. **Третій—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає В. Прикільську, Криничанську, Осоївську, Петрушівську, Тимофіївську, Тур'янівську з центром у с. Осоївці.

У Річанському районі—2 кущі.

Перший—буряковий з другорядним скотарсько-зерновим господарюванням. Об'єднає Дмитрівську, Кисло-Дубинську, Морочанську, Ободську, Павлівську, Яструбенську сільради з центром у с. Павлівці. **Другий—буряковий** з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Річанську, Максимівщинську, Кекінську та Гродський колгосп насінньо-зерно-трав'яний з центром у с. Річках.

У Сумському районі—4 кущі.

Перший—картопляно-городньо-садовий з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Басівську, Бітицьку, Мало-Чернещинську, Лучанську, Піщанську, Пришибську, Сумську, Токарівську й В.-Чернещинську сільради з центром у Сумах. **Другий—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає В.-Вільмівську, Старосільську й Шпилівську сільради з центром у с. Шпилівці. **Третій—буряковий** з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднач Н.-Михайлівську, Косовщинську, Підліснівську, Степанівську, Головашівську, Мар'ївську, Михайлівську з центром у с. Степанівці. **Четвертий—буряковий** з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Терешківську, Чернецько-Вільмівську, Грицаківську, Стрільчанську сільради з центром у селі Терешківці.

У Тернівському районі—3 бурякових кущі.

з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. **Перший**— об'єднає Біликівську, Ганнівську, Миколаївську, Сергіївську й Супрунівську сільради з центром у с. Ганнівці. **Другий** об'єднає Тернівську, Бобрицьку, Городищанську й Володимирську сільради з центром у с. Тернах. **Третій** об'єднає Жуківську, Дмитрівську й Черепівську сільради з центром у с. Черепівці.

У Тростянецькому районі—4 кущі

Перший—скотарський з другорядним буряковим господаюванням. Об'єднає Мащанську, Петровську, Смородинську, Тростянецьку й Кам'янську сільради з центром у с. Тростянці. **Другий—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Печинську, Семеренківську сільради з центром у с. Поляному. **Третій—буряковий** з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Більчанську, Буймерську, Станівську, Грузьку й Тучнянську

сільради з центром у с. Більці. **Четвертий—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Криничанську, Радомлянську, В.-Люджанську й Люджанську сільради з центром у селі Криничному.

У Хотінському районі—4 кущі.

Перший—городньо-садовий з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Стецьківську й Руднівську сільради з центром у с. Стецьківці **Другий—буряковий** з другорядним скотарсько-зерновим господарюванням. Об'єднає Андріївську, Кіндратівську, Костянтинівську, Олексіївську, Ново-Січанську сільради з центром у с. Нова-Січ, **Третій—буряковий** з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Хотінську, Кровнанську й Писарівську сільради з центром у с. Хотіні. **Четвертий—насінньо-зерно-трав'яний** з другорядним буряковим господарюванням. Об'єднає Миколаївську й Склярівську сільради з центром у с. Миколаївці.

У Штепівському районі—3 кущі.

Перший—буряковий з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Валіївську, Верхосульську, Марківську, Курасівську, Луциківську й Печищанську сільради з центром у с. Марківці. **Другий—насінньо-зерно-корм. буряк.** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Василівську, Грунську, Катеринівську, Дмитрівську сільради з центром у с. Василівці. **Третій—зерновий** з другорядним буряково-скотарським господарюванням. Об'єднає Голубівську, Гриндівську, Майданівську, Павленківську, Радянську, Сіробабинську, Штепівську сільради з центром у с. Штепівці.

У Чупахівському районі—3 кущі.

Перший—буряковий з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Чупахівську, Буро-Рубанівську й Довжичанську сільради з центром у с. Чупахівці. **Другий—буряковий** з другорядним скотарським господаєюванням. Об'єднає Розсоховатську, Артемівську, Золотарівську й Мартинівську сільради з центром у с. Мартинівці. **Третій—буряковий** з другорядним скотаро-зерновим господарюванням. Об'єднає Олешанську, Ново-Построєнську, Горяйстівську й Лантратівську з центром у с. Олешні.

В Юнаківському рийоні—4 кущі.

Перший—буряковий з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Басівську й Локнянську сільради з центром у с. Басівці. **Другий—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Юнаківську сільраду. **Третій—буряковий** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Біловодську, Водолажсьу, Володимирівську й Журавську сільради з центром у с. Біловодах і **четвертий—насінньо-городньо-трав'яний** з другорядним скотарським господарюванням. Об'єднає Могрицьку сільраду.

Роля Рад, кооперації, цукроварень та головніших масових організацій в справі суцільної колективізації Сумщини.

(За пляном Окркомісії).

1. **Ради**. Керівництво й допомога. Здійснення плянів суцільної колективізації в селі: вкупі з парторганізацією, профспілками, КСМ, КНС, організувати масово-політичну роботу. Організація бідняцько-середняцьких мас.

Підготовити всі заходи до весняної засівкампанії контрактації буряку; складати умови з МТС.

Всю підготовну роботу закінчити до 15-го березня. Перевести з 1-го по 5-е січня широкі виробничі наради в складі бідняцько-середняцьких мас (400—500 чол. на район). В селах—тижневі курси-лекції.

2. **Сільсько-господарська кооперація**. а) По лінії Буряксоюзу: Закінчити контрактацію буряку за пляном до 15-го січня 1930 р. Точно визначити площу буряку кожного плянтатора. Розподіл штучного угноєння, своєчасне постачання чистосортовим насінням та комбінованими сівалками. Усуспільнити пропашний клин. Організувати боротьбу з шкідниками.

б) По лінії зернової кооперації. Своєчасна контрактація зернових засівів; переведення сортозміни, просунення на село с.-госп. машин.

в) По лінії скотар-молочарської кооперації. Організувати молочні ферми при колгоспах, радгоспах, вигодовних пунктах; устаткування підприємств до переробки молочних продуктів.

3. **Цукроварні**. Тракторизація округи. Постачання чистосортовим насінням, відкорм худоби, постачання штучного угноєння. Дати на село відповідну кількість партійних робітників та аґрономів і культурних сил.

4. **Профспілки**. Масово-політична робота серед членів. Найголовнішу ролю в цій справі відограють профспілки, СГЛР і Робос. Дати зі своїх рядів—потрібну кількість організаторів, кваліфікованої робочої сили та фінансово-рахівничого персоналу для обслуговування колгоспів підчас суц. колективізації.

5. **К. Н. С.** Широка роз'яснювальна робота серед бідноти, організація її; подолання опору куркулів. КНС є основне ядро, що візьме на себе почин в організації колгоспів.

В справі суцільної колективізації всі організації працюють за методою соцзмагання.

Розгорнути роботу серед жінок за збільшення політичної та громадської активности їх. Втягнути жіноцтво в ініціятивні групи організації колгоспів та самі органи керування колгоспів. В цій справі значну ролю мусять відограти делегатські збори.

Додаток.

Контрольні цифри колективізації на 1929—30 рік на Сумщині.

НАЗВА РАЙОНІВ	Колективізовано на 1/X 1929 р.				Завдання на весняну засівкампанію 1930 р.				Повинно бути колективізовано на 1 квітня 1930 р.									
									Рільної площі в гектарах						У % % до загальн. площі ріл.	Господарств	
	Площа ріллі	У % %	Господарств	У % %	Площа	У % %	Господарств	У % %	Бурякова кооперація	Зернова	Насіньова	Плодоовочева	Скотар-молочарська	РАЗОМ		Абсолютна кількість	У % %
Білопільський . .	383	1,03	118	1,0	15202	43,7	5077	44,1	14121	981	—	200	283	15585	44,1	5195	45,1
Борімлянський .	266	1,0	44	0,8	8241	31,2	1850	31,9	6788	1107	—	300	312	8507	32,3	1894	32,7
Вільшанський . .	1112	5,05	168	3,5	8944	40,4	2170	45,0	—	2555	7500	—	—	10056	45,9	2335	48,5
Вирівський . . .	704	3,7	181	3,8	16453	86,8	4329	89,7	17139	—	—	—	—	17139	90,5	4510	93,5
Ворожбянський .	1824	8,9	355	6,1	5954	28,2	2002	34,3	2799	1644	1651	530	1134	7778	37,1	2357	90,4
Жовтневий . .	626	2,4	172	2,1	15043	59,5	5051	61,2	13399	1250	500	520	—	15669	61,9	5223	63,2
Краснопільський.	2377	6,6	413	4,4	28191	79,6	7846	83,6	27958	2350	—	260	—	30568	86,2	8261	88,0
Лебединський .	8947	20,9	1091	8,1	12483	29,2	5605	44,7	14220	4470	1110	360	1270	21430	50,1	6696	52,8
Миропільський .	993	4,0	219	2,7	9179	37,1	3288	40,1	6640	2142	1250	140	—	10172	41,1	3507	42,8
Річанський . . .	456	1,6	61	1,0	10053	36,7	2327	38,1	7167	2830	—	—	512	10509	38,3	2388	39,1
Сумський	2101	5,1	331	2,5	24121	59,1	8409	63,5	19342	2600	3600	780	—	26222	64,2	8740	66,0
Тернівський . .	1092	4,0	145	2,5	14260	58,3	3699	61,7	12000	3352	—	—	—	15352	62,3	3744	64,2
Тростянецький .	1151	5,2	210	2,2	12969	58,8	4020	64,0	14120	—	—	—	—	14120	64,0	5230	66,2
Хотінський . . .	426	1,7	119	2,1	10995	45,2	2726	47,0	8081	1800	—	1500	—	11381	46,9	2845	49,1
Чупахівський . .	1936	10,1	424	8,1	15204	79,9	4473	85,0	16880	860	—	—	—	17140	90,0	4897	93,1
Штепівський . .	1326	3,2	317	4,2	19420	46,8	3524	47,0	8078	4478	6500	—	690	20746	50,0	3841	51,2
Юнаківський . .	5319	25,0	847	15,7	13810	64,9	4057	75,2	17074	—	1800	—	225	19129	89,9	4904	90,9
РАЗОМ . .	31039	6,7	5215	4,1	240464	50,7	71355	55,6	206206	32440	23811	4590	4456	271503	57,4	76577	59,8

Селянами було засіяно площі у % 1929 р.

Під такими культурами	У полі	На городі та садибі
Під житом	24,63%	1,70% всієї площі
„ озимою пшеницею . .	4,19 „	0,85 „
„ яровою пшеницею . . .	6,60 „	0,49 „
„ ячменем	9,56 „	1'58 „
„ вівсом	18,68 „	1,40 „
„ гречкою	10,94 „	—
„ просом	6,83 „	1,01 „
„ кукурудзою	0,19 „	0,17 „
„ бобовими рослинами . .	0,16 „	—
„ олійними	1,41 „	6,36 „
„ картоплею	5,88 „	37,89
„ цукровим буряком . .	8,01 „	13,49 „
„ травою й кормовим буряком .	2,77 „	6,06 „
„ городніми рослинами . .	0,05 „	18,60 „
„ іншими	0,10 „	10,40 „
РАЗОМ .	100%	100%

Завдання: 1) Намалюйте колову або стовбиком діяграму розподілу земл і за посівами.

2) Довідайтесь, який % землі засівається житом у вашому районі в полі?

3) А озимою пшеницею?

4) А вівсом? Порівняйте, де більше?

5) Чи сіють кукурудзу? Горох?

6) Чи сіють трави і чи велику площу?

7) До якого сільсько-господарського району Сумщини належить ваш р-н і ваша сільрада? Чи такі сіються культури у нас, які треба сіяти за с.-г. ознаками вашого р-ну?

Додаток.

СПИСОК

населених пунктів на Сумщині, що мають поштово-телеграфні філії або агентства.

№	Район	Населений пункт	Що саме
1	Білопільський	Білопілля	п.-т. філія
2	„	Іскрисківщина	п.-т. агентство
3	„	Куянівська цукровар.	„ „
4	„	Станція Ворожба	„ „
5	Борімлянський	Борімля	п.-т. філія
6	„	станція Борімля	п.-т. агентство
7	„	Жигайлівка	„ „
8	Вільшанський	Вільшана	„ „
9	Вирівський	Вирі	п.-т. філія
10	„	Миколаївка	п.-т. агентство
11	„	Улянівка	„ „
12	Ворожбянський	Ворожба	„ „
13	„	Межирич	„ „
14	Жовтневий	Великий Бобрик	„ „
15	„	Верхня Сироватка	„ „
16	„	Баси (станція)	„ „
17	„	Нижня Сироватка	п.-т. філія
18	Краснопільський	Краснопілля	„ „
19	„	Рясне	п.-т. агентство
20	„	Корчаківка	„ „
21	„	Славгород	„ „
22	„	Угроїди	„ „
23	Лебединський	Лебедин	п.-т. філія

№	Район	Населений пункт	Що саме
24	„	Бішкінь	п.-т. агентство
25	„	Бобрик	„ „
26	„	Будилка	„ „
27	„	Гудимівка	„ „
28	„	Михайлівка	„ „
29	„	Рябушки	„ „
30	„	Стеблянки	„ „
31	„	Червлене	„ „
32	Миропільський	Миропілля	п.-т. філія
33	Річанський	Річки	п.-т. агентство
34	„	Павлівки I	„ „
35	„	Яструбенне	„ „
36	Сумський	Суми	п.-т. окружна контора
37	„	ст. Суми	п.-т. агентство
38	„	Степанівка	„ „
39	Тернівський	Терни	п.-т. філія
40	„	Черепівка	п.-т. агентство
41	Тростянецький	Тростянець	п.-т. філія
42	„	Кам'янка	п.-т. агентство
43	Хотінський	Хотінь	„ „
44	„	Стецьківка	„ „
45	Чупахівський	Чупахівка	„ „
46	„	Олешня I.	„ „
47	„	Мартинівка	„ „
48	Штепівський	Штепівка	„ „
49	Юнаківський	Юнаківка	„ „

Разом 50 установ п.-тел. зв'язку.

Додаток.

Сівозміни.

для окремих сільсько-господарчих районів округи.

Для **першого та другого** с.-г. районів рекомендується такі сівозміни:

Сівозміна № 1.		**Сівозміна № 2.**	
1. Пар зайнятий	Семипілля	1. Пар зайнятий	Шостипілля
2. Озимина		2. Озимина	
3. Цукровий буряк		3. Цукровий буряк	
4. Ярина — трава		4. Ярина—трава	
5. Пар зайнятий		5. Пар зайнятий	
6. Озимина		6. Цукровий буряк	
7. Цукровий буряк			

За основну сівозміну треба вважати семипільну сівозміну. Шостипільну сівозміну запроваджується тільки в тих випадках, коли площа цукрового буряку наближається до 28,6% ріллі і є всі передумови до поширення цієї площі в найближчі роки та в тих випадках, крім ріллі, є інші площі, що використовується для засіву ярини.

В сівозмінах можливі деякі зміни в окремих клинах.

Для **третього** с.-г. району рекомендується такі сівозміни:

Сівозміна № 3.	**Сівозміна № 4.**
1. Пар лубиновий («люпін»-трава)	1. Картопля
2. Жито	2. Жито
3. Картопля	3. Ярина
4. Ярина	

Для с.-г. колективів, де виключну увагу буде приділено скотарству, треба ввести засіви трав, кормового буряку та кукурудзи на силос.

Для **четвертого** с.-г. району рекомендується такі сівозміни:

Сівозміна № 5.	**Сівозміна № 6.**
1. Пар зайнятий	1. Пар зайнятий
2. Озимина	2. Озимина
3. Просапний	3. Просапний
4. Ярина—трава	4. Ярина—трава
5. Пар зайнятий	5. Пар зайнятий
6. Озимина	6. Озимина
7. Ярина	

ЗМІСТ

Стор.

1. Методичні зауваження до краєзнавчого матеріялу Сумщини . 3
2. Географія й природні особливості Сумщини 5
3. Радянське будівництво Сумщини 8
4. Залізниці на Сумщині 8
5. Ґрунтові шляхи 9
6. Населення Сумської округи 10
7. Промисловість на Сумщині 13
8. Землекористування 14
9. Скотарство 15
10. Птахівництво, бджільництво, садівництво 17
11. Мертвий реманент 18
12. Колгоспівське будівництво на Сумщині 19
13. Пересічна врожайність 1928 року 21
14. Напрямок сільського господарства колгоспів 23
15. Що передбачається зробити в справі подальшої колективізації 24
16. Аґромінімум до суцільної колективізації 26
17. Освіта на Сумщині 28
18. Охорона народнього здоров'я 31
19. Кооперація 33
20. Телефонна мережа в Сумокрузі 35
21. Кущування колгоспів Сумщини 36
22. Роля Рад, кооперації, цукроварень та інших організацій в справі суцільної колективізації Сумщини 40
23. Додатки 41

Перевірено 10 кар

2093